

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

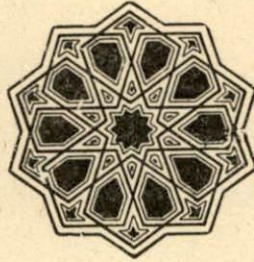

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Müslümanlarda Şüphecilik</i>	1
Prpf. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU <i>Yaşayan Yezidilik</i>	23
Doç. Dr. Salih AKDEMİR <i>Al-Udeh'in et-Teşriul Cinâi el-İslâmi adlı eseri tercümesi üzerine</i>	37
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ <i>Gelişen Kozmolojide Ateizmin Meseleleri</i>	53
Doç. Dr. Rami AYAS <i>Felsefe ve Sosyal Bilimler Öğretimi</i> ...	73
Doç. Dr. Mehmet AYDIN <i>Din Fenomeni (1)</i>	79
Doç. Dr. Mehmet BAYRAKTAR <i>Cosmolog'col Relativity of ibn al-Arabi</i>	127
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Bizanslı Alimlerin İstanbul'dan kaçmaları ve Rönesansı başlatmaları meselesi</i>	135
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Eski Hukuk mekteplerinde Hadisler</i>	143
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Talâk Hakkında Kur'an-ı Kerim'in Genel tutumu</i>	159
Doç. Dr. Mustafa FAYDA <i>İslâm Dünyasındaki ilk şehir tarihleri ve İbn şebbe'nin Medinei Münevvere tarihi</i>	
Doç. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>İbâdilikte Velâyet ve Berâet İnancı İslâm Kültürünün doğuşu</i>	167
Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU <i>İslâm Kültürünün Doğuşu</i>	205
Doç. Dr. Günay TÜMER <i>Çeşitli yönleriyle Din</i>	213
Doç. Dr. Ahmet UĞUR <i>Kemalpaşazade'nin VIII. Defteri</i>	269
Doç. Dr. Mücteba UĞUR <i>Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs</i> .	291

Doç. Dr. M. Sait. YAZICIOĞLU <i>İnsan fiili ve bir Kur'an-ı Kerim ayeti</i>	327
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ABDULKERİMOĞLU <i>İki Vesika..</i>	335
Yrd. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ <i>Din Sosyolojisine giriş</i>	355
Yrd. Doç. Dr. Münir KOÇTAŞ <i>De l'euseignement traditionnel a l'euseignement moderne</i>	371
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK <i>Sih Dini</i>	391
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Surre-Name</i>	419
Dr. Hayri KIRBAŞOĞLU <i>Allah'ın Kelâmı olması Açısından Kur'an'ın mahiyeti ile ilgili ihtilaflar.</i>	427
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Kitap tanıtma ve tenkidi</i>	445
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	451
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Kitap Tanıtma</i>	457
Dr. Nesimi YAZICI <i>Kitap Tanıtma</i>	459

MARTİN LINGS, “MUHAMMAD ﷺ, HIS LIFE
BASED ON THE EARLIEST SOURCES”*

George Allen and Unwin, Islamic Texts Society, London 1983, pp. 359.

“Mohammed” adlı biyografik eserinin önsözünde Maxime Rodinson İslâm Peygamberinin hayatı hakkında şimdiye kadar birçok eser yazıldığını bu konuda kaynakların yeterince taranarak incelenmiş olduğunu ve bundan dolayı kendisinin eserinde aktaracak yeni olayları olmadığını belirttiikten sonra, yine de her neslin, geçmişteki olayları o devrin kendine has ilgi alanları doğrultusunda yeni baştan incelediğini ve kendisinin de bu noktadan hareket ederek eserini yazdığını ifade eder. Önceki araştırmacıların dikkatlerinden kaçan teferruata dâir bazı noktalar ile söz konusu devre ait olayları yorumlama tarzının farklılığı dışında da eserinin bir orijinallik arzemediğini söylemek suretiyle, onun benzerlerinden pek farklı olamayacağını peşinen kabullenir.

“Muhammad At Mecca” ve “Muhammad At Medina” adlı iki ciltlik eserinin önsözünde W. Montgomery Watt² da Maxime Rodinson gibi, Hz. Muhammed (a.s)’in hayatı ile ilgili kaynakların yeterince incelenmiş olduğundan konuya yeni boyutlar kazandırmanın mümkün olmayacağını kabul eder ve eserinin, konuya daha çok tarihçi olarak yaklaşanlar başta olmak üzere Hristiyan ve Müslüman olarak yaklaşanları ilgilendirdiğini ifade eder.

Martin Lings ise, “Muhammad ﷺ, His Life Based on the Earliest sources” isimli eserinde, yukarıda adı geçen kişiler gibi

* Martin Lings’in bu eseri, Pakistan Hükümeti Din İşleri Bakanlığı himâyesinde İslâmâbâd’da 18-19 Aralık 1983 tarihinde toplanan VIII. Siret Konferansı’nda, Hz. Peygamber’in biyografisi hakkında İngilizce yazılmış en iyi eser olarak değerlendirilmiş ve birincilik ödülü kazanmıştır.

1 Rodinson, Maxime, Mohammed, Translated from the French by Anna Carter, Penquin Books, London, 1976.

2 Watt, W. Montgomery, Muhammad At Mecca, Oxford University Press, London, 1953; Muhammad At Medina, Oxford University Press, London, 1956.

kitabını kaleme alış sebebini ve onun daha çok kimlere hitap ettiğini belirtmemektedir. Esasen eserde bu tür bilgilerin yer alabileceği bir önsöz veya giriş bölümü de bulunmamaktadır. bu yüzden eserin ne maksatla yazıldığı hususu, onun ancak tamamı okunduktan sonra anlaşılabilir. Eser, onu okuyan kişinin ilgi veya ihtisas alanına göre çeşitli şekillerde anlaşılıp yorumlanabilir bir özelliğe sahiptir. Ancak yazarın alışılmışın dışında bir önsöz veya giriş yazmaksızın yalnızca kitabına koyduğu isimle maksadını ortaya koyduğunu görebilmekteyiz; o da bu kitabın Müslüman olsun olmasın her seviyeden kişileri toptan muhatap olarak aldığı şeklinde ifade edilebilir.

Martin Lings'in eseri, Rodinson ve Watt gibi batılı ilim adamlarının yukarıda zikredilen iddialarını âdeta çürütmektedir. Zira Martin Lings, bu eserinde, konuya yaklaşım biçimi ile aslında Hz. Peygamber hakkında daha çok şeyler söylenebileceğini ortaya koymaktadır. Ancak bu eserden sonra, bu konuda fazla bir şey söylenemez şeklindeki mâzeretin, bir geçerlilik kazanabileceği söylenebilir.

Martin Lings, pozitivist batı anlayışının aksine konuyu tamamen klâsik ilk İslâm kaynaklarına dayandırmakla benzer eserlerden ayrılmaktadır. Bu eserde Hz. Muhammed (a.s.) Allah'tan vahiy alan bir elçi olduğu kadar, bütün beşerî yönleri ile de karşımıza çıkmaktadır. Asil bir âileden yetim olarak dünyaya gelen, yetim ve öksüz olarak büyüyen, yoksul fakat şerefli ve içinde bulunduğu cemiyetin sürüklendiği anarşi ve kaos ortamından kendisini koruyabilen birkaç muvahhiden birisi; sonra Allah'tan vahiy alan bir Elçi; kendisine vahyolunan Kur'an âyetlerinin gösterdiği doğrultuda müjdeleyen, uyaran, korkutan bir peygamber; kendisine şiddetle karşı konulan ezâ ve cefa ile yoğrulmuş koca onüç yıl... Sonra Medîne devri. Otorite olarak kabul edilen bir site devleti başkanı; anlaşmazlıkları gideren bir hakem-hâkim; ordusunun başında döğüşen bir baş komutan; zevcelerinin kendisi ve birbirleri ile olan münâsebetlerini en iyi şekilde düzenleyen mâhir bir âile reisi; sevdiklerinin ölümünde göz yaşları döken merhamet örneği ve çocuklarla bile oynayıp şakalaşan mütevâzi bir insan... Ancak bütün bunların üstünde Allah'ın Resûlü olduğu keyfiyeti ashâbı tarafından dâima göz önünde tutulan ve huzurunda yüksek sesle bile konuşulmasına izin verilmeyen tek otorite. Her yönü ile bizim gibi bir beşer; ama bizim gibi olmayan bir insan hüviyetiyle ve daha kaleme dökülmeyen ya da bizim kaleme dökmekten âciz kaldığımız karmaşık hisler ile Hz. Muhammed (a.s.) her din ve ırktan, her kültür seviyesinden insanlara tanıtılmaya çalışılmıştır.

Bu eser, yalnızca Hz. Muhammed'in (a.s.) şahsî hayatını anlatmakla kalmamakta; devrin sosyo-ekonomik ve kültürel durumunu yansıttığı gibi, İslâm öncesi ve İslâm devri olmak üzere bütün Hicaz Arapları hakkında yeterli bilgileri de vermekte ve bu özelliği ile ilk kaynaklardaki dağınık ve bazen kopuk mâlumatın ustaca bir sentezi yapılarak edebî değeri yüksek sürükleyici bir roman havası ile karşımıza çıkmaktadır. Bu eser, tarih, sosyal tarih, harp tarihi, ekonomi, din sosyolojisi, İslâm hukuk tarihi ile yakından ilgili olması ve biyografik roman türünün özelliklerini yansıtması itibâriyle de, aynı konuda kaleme alınan başka eserlerden ayrılmaktadır.

Kitabın isminden de anlaşıldığı gibi, Martin Lings'in ana kaynakları, Kur'an-ı Kerîm, İbn İshâk'ın Sîretu Resûlillâh'ı, İbn Sa'd'ın Tabakâtü'l-Kübrâ'sı ve Vâkîdî'nin Kitâbu'l-Meğâzî'sidir. Bunlar Taberî'nin Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulûk'u ile onun Tefsirinden ve İslâm'ın temel hadis mecmualarından alınan mâlumât ile desteklenmektedir.

359 sayfa olan kitap, 85 kısa bölümlerden müteşekkildir. Ancak bu bölümlerin çokluğu, konuların bütünlüğünü ve akıcılığını zedelememekte; bilakis olayların takibinde okuyucuya kolaylık sağlamaktadır. Kitabın sonuna o devirdeki kabilelerin yaşadıkları yerleri gösteren bir Arabistan haritası konmuş, Kureys'in şeceresi şema halinde gösterilmiş, konuya yabancı olan okuyuculara yardımcı olmak üzere Arap isimlerinin telaffuzu anahtarı ile dipnotlarda özel işaretlerle (I. I, W. gibi) gösterilen kaynaklar anahtarı verilmiş ve geniş bir indeks ile kitap tamamlanmıştır.

Martin Lings kitabına "The House of God" (Allah'ın Evi) bölümü ile başlamıştır. Bu, Kur'an'ın gösterdiği doğrultuda İbrâhim (a.s) ve İsmâil (a.s)'in Ka'besinin ve onun ifâde ettiklerinin, İslâm'ın Ka'besi ile aynı olduğunu teyid etmektedir.

Ka'be ve çevresinde vukubulan olayları tasvirten sonra, Hz. Muhammed'in doğup büyüdüğü çevre çeşitli yönleriyle kısa bölümler halinde, fakat biri diğerini tamamlayacak şekilde ele alınmış ve Hz. Muhammed (a.s)'in risâlet görevini üstlenmesinden sonra ortaya çıkan durumlarla daha önceki dinî, sosyo-ekonomik ve siyâsî durumlar arasında kurulması zarurî olan bağ gözler önüne serilmiştir. Böylece İslâmiyet'in Arap Yarımadası'na tamamen yerleşmesinin hikâyesi bir bütün olarak anlaşılabilir. Bütün olarak anlaşılabilir.

Yazarın, konuları ve olayları derinliğine tahlil ve inceleme yerine, daha ziyâde descriptive bir metotla ele almış olduğu anlaşılacaktır.

dır. Bununla beraber Martin Lings'in eseri, olayların ve meselelerin yalnızca güzel bir tasvirinden ibâret değildir. O, eserinde kendi görüş ve yorumlarına da birçok yerde yer vermiştir. Lakin bunları yerleştirirken ana kaynaklardan derlediği mâlumat ile kendi görüşlerini öylesine mütenâsip bir şekilde yerleştirmiştir ki, okuyucu, kitabın sanki tek kaynaktan derlendiğini zannetmektedir. Misâl olarak yazarın münâfıklar konusundaki yorumunu ele alabiliriz:

"Derken, hakikat karşısında kör ve sağır olan kâfirlerin zikredilişinden sonra üçüncü gurup insanlardan söz edilir: 'İnsanlardan, inandırmadıkları halde Allah'a ve ahiret gününe inandık diyenler vardır... İnananlara rastladıkları zaman inandık derler, elebaşlarıyla başbaşa kaldıklarında: Biz sizinleyiz, onlarla sadece alay etmekteyiz derler'.³ Bunlar, kararsızlar ve şüphecilerle samimiyetsizliğin her derecesinde Evs ve Hazrec'li münâfıklar ve onların şeytanları, yani kötüyü telkin edenler, şüphe tohumlarını ekebilmek için ellerinden geleni yapan kâfirlerin kadın ve erkekleri idi. Peygamber burada, Mekke'de iken karşılaşmadığı bir problem hakkında uyarılmıştır. Mekke'de Müslüman olanların samimiyetlerinden hiçbir şekilde şüphe edilmemiştir. İslâm'ı seçmenin sebepleri sâdece ve sâdece mânevî olabilirdi; zira bu dünyanın nimetleri hususunda bir mühtedî kazançlı çıkacak hiçbir şeye sâhip değildi. Hatta birçok durumlarda kaybedecek çok şeyi vardı. Ne var ki, şimdi bu yeni dine girmek için birtakım dünyevî sebepler vardı ve bu sebepler gittikçe çoğalmaktaydı. Artık Müslümanların saflarında münâfıkların, kelimenin tam mânasıyla, bulunmamaları keyfiyeti ebedî olarak yok olmuştu."⁴ Yazarın bu can alıcı tesbiti, Mekke Devri ile Medîne Devri arasındaki ruh ve moral farkını çok güzel bir şekilde zihinlere nakşetmektedir.

Hudeybiye Muâhede'si'nin sağladığı sulh ve nisbeten sukûnet atmosferinde İslâm'ın hızla yayılmaya başlamasının sebepleri üzerinde fikir yürütürken Martin Lings şöyle söylemektedir: "İslâm'ın nüfûzu artık Yesrib vâhasının çevresindeki kabîleler arasında süratle artmaktaydı. Bunun sebepleri sâdece mânevî değildi. Peygamber artık tehlikeli ve ne yapacağı kestirilemeyen bir düşman ve kudretli, güvenilir ve kerem sâhibi bir müttefik olarak bilinmekteydi. Kureyş veya diğerleri ile yapılan ittifakların daha riskli ve câzibesini kaybetmeye başladığı görülmekteydi. Birçok hallerde siyâsî ve dinî motifler birbirinden ayrı-

3 Bakara Suresi, 8, 14.

4 Lings, Martin, Muhammad, His Life based on the earliest sources, George Allen and Unwin, Islamic Texts Society, London, 1983, s. 126.

lamayacak şekilde tezâhür etmekteydi. Ancak, yavaş yavaş gelişmeyle beraber kuvvetli ve derin, ve güdülen siyâsetle hiçbir şekilde alâkası olmadığı gibi, İslâm'ın mesajını yaymak için mü'minlerin şuurlu olarak gösterdikleri çabalardan büyük ölçüde âzâde olan bir faktör daha vardı; o da, yeni dini hayatlarında bizzat tatbik edenlere has olan çarpıcı vakar ve sükûnet idi. Allah'ın vahdâniyetinin kitâbı olan Kur'an-ı Kerîm, aynı zamanda Rahmet Kitâbı ve Cennet Kitâbı idi. Onun âyetlerinin tilâveti, Resûlün öğretileri ile birlikte, birtakım şartları yerine getirmek sûretiyle mü'minlerin her çeşit emel ve arzularının ebedî olarak yerine getirileceğine mutlak mânada inanmalarını sağlamıştır. Bundan hâsil olan saadet, imânın bir kriteri olmuştur."⁵

Martin Lings, eserinde Kur'an-ı Kerîm'in birçok âyetlerinin çeşitli hâdiseler ve meselelerle münâsebetini doğrudan veya dolaylı bir şekilde tespit ederek zikretmekte ve böylece okuyucu, Kur'an-ı Kerîm ile onun nâzil olduğu devirde vukubulan hadiseler ve meseleler arasında organik bağları müşâhede edebilme imkânına sâhip olmaktadır. Eserde 250 kadar âyetin yer almış olmasının, bunun açık bir delili olduğu ortadadır. Anlayabildiğimiz kadariyle, Martin Lings'in hem şiirde, hem de nesirde usta bir edip olduğunu belirtmek yerinde olur kanaatindeyiz. Kur'an-ı Kerîm'in mu'ciz ifâdelerini İngilizceye büyük ölçüde aktarabilmiş olması, onun Arapçaya olan hâkimiyetini de göstermektedir. Aşağıda misâl olarak aldığımız birkaç âyetin meallerini İngilizce ve Arapça bilenlerin takdirlerine sunmakla yetiniyoruz:

"O thou who art wrapped in the cloak, arise and warn! Thy Lord magnify! Thy raiment purify! Defilement shun!... For when the trumpet shall be blown, that shall be a day of anguish, not of ease, for disbelievers."⁶ (s.48).

"Praise be to God, the Lord of the worlds,
The Infinitely Good, the All-Merciful,
Master of the day of Judgement.
Thee we worship, and in Thee we seek help.
Guide us upon the straight path,
The path of those on whom Thy grace is,
not those on whom Thine anger is,
nor those who are astray."⁷ (s. 69).

5 Lings, Martin, aynı eser, s. 290.

6 Muddessir Sûresi, 1-10.

7 Fatiha Sûresi, 1-7.

“Wait patiently for the fulfilment of thy Lord’s decree for verily thou art in Our sight; and glorify thy Lord with praise when thou upriest, and glorify Him in the night, and at the dimming of the stars.”⁸ (s.157).

Eserde başından beri müşâhede edilen güzellikler, sonunda âdeta doruk noktasına ulaşmaktadır. Kitabın, “Succession and Burial” (Hilâfet ve Peygamber’in Defnedilmesi) adlı son bölümde Resûlullah’ın toprağa verilmesinden hemen sonra Ashâbın hâlet-i ruhiyesini tasvir eden son paragrafı, okuyucuyu sanki Hz. Peygamber’in ölümüne bizzat şahit olmuşlar arasına katmaktadır.

Kitap şu âyet ile son bulmaktadır: “Verily God and His angels whelm in blessings the Prophet. O ye who believe, invoke blessings upon him, and give him greetings of Peace”.¹⁰ (Şüphesiz Allah ve melekleri peygamber Muhammed’i överler; ey inananlar! Siz de onu övün ve ona esenlik dileyin.)

Böylece Hz. Peygamber’in her anılışında Mü’minlerin söyledikleri

صلى الله عليه وسلم v.b. dua formülünün sebebi hikmeti zihinlerde daha bir billurlaşmaktadır. Hatta İslâm’ın Peygamberini bu eserle tanıyan aklı selim sahibi gayr-ı müslimlerin dahi burada tasvir edilen insanı bilip onun tebliğine vâkıf olduktan sonra böyle bir insanı derin takdir ve hayranlık duyguları ile hatırlayacakları ve bir bakıma zikredilen bu âyetin çağrısına katılmaktan kendilerini alamayacakları kanaatinde olduğumuzu özellikle ifâde etmek istiyoruz.

Sonuç olarak Martin Lings, bu eserinde, İslâm’ın derûnî vechesini ve Hz. Muhammed (a.s)’i Kur’an’ın “Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”¹¹ âyeti ve “Ey Peygamber! Biz seni şâhid, müjdecî, uyarıcı, Allah’ın izniyle O’na çağırın, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir”,¹² âyetinde târif edildiği şekliyle takdim etmiş ve etrafında kenetlenen ashâbını da, “Muhammed Allah’ın elçisidir. Onun beraberinde bulunanlar, inkârcılara karşı sert, birbirlerine merhametlidirler. Onları rukûa varırken, secde ederken, Allah’tan lütuf ve hoşnutluk dilerken görürsün. Onlar, yüzlerindeki secde izi ile tanınırlar.”¹³ ifâdesine en uygun bir şekilde tanıtmalarını bilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Selahaddin EROĞLU

8 Tûr Sûresi, 48-49.

9 Lings, Martin, aynı eser, s. 345.

10 Ahzâb Sûresi, 56.

11 Enbiyâ, Sûresi, 107.

12 Ahzâb Sûresi, 45.

13 Feth Sûresi, 29.